

vlastní méněcennosti či strachu, zda už není pozdě, myslím, že ani to není pro nás na škodu. Znamená to jistě víc, než znamenala dosavadní lhostejnost či laciná spokojenost.

JIRÍ V. SVOBODA

Nebylo by nic lehčího než svalovat vinu za naše vlastní nedostatky na politickou, a zvláště kulturněpolitickou situaci posledních let. Přesvědčivých důkazů by se tu našlo dost a dost, protože dost a dost bylo temných stránek ve veřejném životě, který nás obklopoval. Myslím však, že kterýkoli spisovatel v kterékoli době, i té nejnepřehlednější, musí hledat příčinu svých tvůrčích neúspěchů, svého tápání, svých zákrutů a scestí především v sobě. Proč jsem například já kolem roku osmačtyřicátého, v horečné touze zachytit ten prudký kvas života kolem nás, klopýtal často od verše k verši a zachycoval jen povrch té skutečnosti, jen její nejkřiklavější, kulisové příznaky? Proč jsem jinde zase šel prošlapanou cestou nehlubokých veršů vzpomínkových, krajinných a milostných impresí – než jsem pochopil, že jen poezie skutečně pronikající do nejtajnějších koutů dnešního života může být poezií své doby? Proč jsme podléhali různému tlaku shora, škodlivým vlivům a zkresleným názorům? Především proto, že jsme sami nestáli dost pevně na nohou, neznali všední život dnešního člověka, že v našich hlavách byl zmatek – třebaže jsme si myslívali, že jsme dosti vzdělanými marxisty. Po některých špatných zkušenostech jsme se dali zastrašit a neměli jsme dost statečnosti promluvit tehdy, kdy to bylo povinností našeho svědomí, kdy jsme viděli kolem sebe jevy a skutečnosti, s nimiž jsme nesouhlasili, které jsme odhalovali a odsuzovali jen v důvěrných rozhovorech mezi sebou. Ale vždyť mlčet znamená mnohdy přímo napomáhat.

Pro většinu z nás není jistě v těchto pohnutých týdnech otázkou jedné sebekritické noci prověřit si svou dosavadní cestu, sypat si částečně popel na hlavu a částečně si vyhledávat alibi. Prověřit si svou dosavadní cestu ve světle převratných odhalení poslední doby je bolestivý proces, plný nejistot, pochyb, nezodpovědných otázek, i když – nebo lépe řečeno právě proto, že je to proces zpevňující, očišťující. To není přeskočení plotu, přepnutí vypínače. A jedině příští naše práce ukáže, jak jsme se dovedli sami se sebou vypořádat, zda jsme se pevněji postavili na nohy či zda ten nový vítr nás jen odfoukl zase kousek jinam. Říkám ještě jednou – vinu za to, čeho se nám nepodařilo dosáhnout, neseme v prvé řadě my sami.

Chci-li teď poukázat na některé z jevů, které nás mátlly, brzdily, zakřikovaly a roztrpčovaly, pak jenom proto, abychom všemi silami za-

bránili jejich přežívání a opakování, abychom odstranili zbytečné balvany z cesty – však je jich v tvůrčí práci i jinak dost.

Jeden z jevů, který nás mátl, je zkrslá a chybná představa o poezii v hlavách mnoha lidí, kteří o poezii mnohdy autoritativně rozhodovali, ať to byli soudruzi z aparátu strany či Svazu mládeže, kulturní redaktori, pracovníci nakladatelství, kritikové a jiní. Jeden příklad za všechny. Jen se podívejme třeba na poměr denního tisku k poezii, jaký byl donedávna všude a mnohde dodneška. Na poezii se v novinách dívali jako na něco, co o slavnostních příležitostech „oživí“ list, k nečtivosti přečpaný dlouhými projevy a slavnostně nabubřelými články. „Ta stránka je taková šedivá, potřebovalo by to nějaký veršik.“

Takové verše psali mnozí z nás, psali jsme o něčem, k čemu jsme měli srdečný poměr, blízký vztah, ale psali jsme bez té neodolatelné nutnosti promluvit, bez níž nevzniká dobrá poezie. Vycházely nám verše horší či lepší, ale převážně průměrné, zbytečné, podobné si jako vejce vejci. Nic neobjevovaly, nic neřešily. Byly napsány většinou nevýrazně, někdy i svěže, ale ať tak či onak, jen ilustrovaly. Tím nechci říci, že by noviny neměly poezii uveřejňovat. Právě naopak – měly by ji uveřejňovat pravidelně, a to ty nejlepší básně. Vždyť noviny jsou tribunou nejširší. A špatná báseň v novinách se stotisícovým nákladem je jistě větší zlo než špatná báseň ve sbírce s nákladem tisícovým.

Úzce chápaná „příležitostnost“ – docházelo až k škodlivému dělení poezie na příležitostnou a nepřilležitostnou – ta okázala slavnostnost vedla k povrchnosti, nedozrállosti a nedonošenosti našich básnických sbírek. Poezie přestávala být poezií, ztrácela smysl své existence, svou podstatu. Není divu, že byla pak namnoze jen oddechovou, zpestřující kulturní vložkou, deklarovala totéž co všeobecné referáty, jen s tím rozdílem, že přece jen kratčeji. Ale smysl poezie, vyplývající z toho, že poezie je *zvláštním druhem poznání*, unikal. Stávali jsme se tu lepšími, tu horšími registrátory vyhraných bitev, popularizátory správných tezí. Mluvilo se hodně o bojovnosti poezie, ale cožpak „bojování“ za pravdy dávno vyhrané je nějaký boj? Jen tím, že poezie nebojovala, lze si vysvětlit, proč básníci, kteří měli dávno signalizovat různá nebezpečí a černé stránky našeho života, viděli frontu boje jen schematicky: na jedné straně „náš kvetoucí život“ – říkám to úmyslně těmito slovy – a na druhé straně zlé „kapitalistické stvůry“. Kdo však viděl, jak nejen ideově, názorově, ale především citově planí desetitisíce našich mladých lidí?

Povrchnost již v přístupu k veršům měla nutně za následek i jejich uměleckou nevýraznost, šed, neosobitost. Přezíravost k poezii bezprostředně předcházející – Sovově, Tomanově, Šrámkově, Horově, Halasově, Sei-

fertově aj. – která byla vytrhávána z konkrétních historických podmínek a v níž byly halasně „objevovány“ ideové nedostatky – vedla chtě nechtě k přerušení vývoje naší poezie, k rappisticky křečovitě snaze vydupávat novou poezii ze země bez ohledu na to, k jakým až výšinám vývoj naší poezie dospěl.

Neblahému stavu v naší poezii velmi silně napomáhala a ovzduší nepříznivé poezii vytvářela naše kritika. Jedním perem kritikové znevažovali díla velkých básníků a vynášeli nezralé plody tohoto druhu, o němž jsem hovořil, ať již byl autorem knížky Štern či Pilař, Skála, Školaudy či Neumann. Víme, že kritiky tohoto druhu nebyly ojedinělé – naopak pro časopis Tvorba i Rudé právo byly přímo příznačné. Ne že by v ostatních časopisech byla situace, pokud jde o hodnotu a hloubku kritické práce, lepší, to ne, ale kritiky ve stranických orgánech byly bohužel v celkové atmosféře považovány – a leckdy tak i pisateli míněny – za autoritativní „mínění strany“.

Situace naší kritiky se v poslední době poněkud zlepšila v tom směru, že se více psalo o básnických knížkách, že se někteří autoři kritických článků zbavili koženého talmudismu, odhodili mechanický metr, jímž dříve verše měřili. Zůstává však nadále takový stav, že naše kritiky téměř vůbec nehovoří o uměleckých problémech poezie, o stavbě básně, o jazyce, o verši, o rytmu, o básnickém obrazu atd. Z toho ovšem potom pramení, že kritik nedovede rozpoznat, co je zvláště v mladém básníkovi nového, jaký je jeho nejvlastnější tón, kde jsou klíčky jeho vlastního výrazu. Nutí básníka do témat i do poloh cizích jeho založení. Dochází k matení básníka i k matení čtenáře. A tak jsme se dostali do stavu, kdy básníci přijímají kritiku s naprostou nedůvěrou.

A přece kolik problémů stojí v poslední době například před mladou poezií! Prolomení levičácké hráze se zobrazilo samozřejmě ve verších mladých autorů. Jako protiklad, jako reakce na tu oslavnou, halasnou, tezovitou a v podstatě vykořeněnou poezii minulých let i jako odpor ke kosmopolitismu utečenců a zrádců začínají mladí básníci hledat kořeny své vlastní bytosti. Začínají psát verše o domově, o mamince, o babičce, o dědovi, o svém dětství, o první lásce. Je to docela pochopitelné a zákonité a není možné v tom spatřovat jen epigonskou vlnu. Básníci hledají půdu pod nohama, aby se mohli pevněji postavit, nadechnout se a jít dál. Nebylo by však správné zastírat si, že tu byl udělán zatím jen první krok, že tyto verše jsou začasť jen vzpomínkově zahleděné do minulosti nebo ulpívají zase jen na povrchu – tentokrát krajinomalebném – že jsou myšlenkově neobjevné, chudé a že tu nutně musí následovat kroky další: s touž vroucností a důvěrnou znalostí zahledět se do dnešního každodenního života kolem nás, odvážným a vášni-

vým zrakem básníka prosvětlit tu zdánlivou všednost a – nebojím se toho zneužívaného slova – *oslatit* dnešní domov pracujících lidí se všemi krásami, s nepatetickým hrdinstvím, se všemi radostmi i žaly. Jsme na počátku cesty. Pomohly tu svěží hlasy těch mladých, kteří vstupovali do literatury v letech již poezii příznivějších, jako je Milan Kundera, Jiří Šotola, Miroslav Florian. Spolu s nimi začínáme i my, kteří máme již knížky za sebou, pronikat k životu dnešních lidí, k zachycení alespoň částičky toho dramatu dnešního života, jak se obráží ne ve vnějškových velkých stavbách a gigantech, ale v srdci člověka. I tady se někdy dostáváme k jednostrannosti. Zatímco básníci v období takzvané frézistickém si stavěli před oči téma lidské práce, sice bez úspěchu, vypadá to dnes naopak tak, že hledáme a vidíme v lidech dneška všechno jiné, jen ne právě jejich práci, která je přece utváří a formuje, určuje jejich bytosti. Zatímco v dřívějším období se snažili zapojit lásku do budovatelského života vulgárně a nepřírozně, píšeme dnes většinou milostné verše, které jsou úplně vytržené z dnešního života nebo hledají jen záporné stránky milostných vztahů. Komu se však podařilo zobrazit lásku tak, jak skutečně v životě často je a má být, která člověka povznáší, která mu pomáhá v jeho práci? A přece právě takovou poezii by potřebovaly například desetitisíce mladých lidí!

Jsou tu i problémy další, související například s žánrem básní, s jejich technikou, stavbou atd. Patrný je např. stále více pronikající žánr jakéhosi lyrického dramatu, pronikání epických prvků atd. atd. – to všechno jsou problémy tvůrčí – a kde by měla být jinde půda k diskusím o nich než ve Svazu spisovatelů? Proč se tak neděje?

Kdybyste se dnes zeptali desítek spisovatelů, co jim Svaz dával, jak jim prospíval v jejich tvůrčí práci, odpověděli by vám – kdyby byli upřímní – že velmi málo. Pochválili by zřízení a činnost Literárního fondu, uznali prospěšnost zahraničního oddělení, oddělení, které pečuje o zájezdy spisovatelů, a více snad už nic. Ale pokud jde o vlastní ideovou práci, řešení konkrétních tvůrčích problémů – v tom dává Svaz i po všelijakých reorganizacích pořád málo. Některé vcelku úspěšné konference ukazují jednu z možností činnosti Svazu. Ty se však mohou opakovat nejvýš jednou za rok, jejich téma i problematika jsou příliš široké a mnohotvárné. Co však udělala jinak sekce básníků třeba za poslední dva roky? Kolik bylo schůzek o nových sbírkách, o rukopisech, o jednotlivých tvůrčích problémech? Proti dřívějšímu přeschůzování nastal obrat – sekce se nescházela vůbec. A tak příslušníci Svazu velmi málo pociťovali jeho existenci. Občas se sice dověděli, že zasedal ústřední výbor, přečetli si i stručnou zprávu nebo usnesení, ale co konkrétně projednával, čím se zabýval, o tom se členové nikdy nedozvěděli. I tuto praxi by bylo třeba změnit.

Není divu, že se pak scházely skupiny lidí sobě blízkých v přátelském soukromí, třebaže byli vystaveni nebezpečí, že budou vzápětí označováni za frakci či grupírovku a budou jim připisovány nejčernější úmysly, jako by snad chtěli svrhnout vedení Svazu či co. A přece je přirozené, že zvláště mladí spisovatelé, kteří mají k sobě blízko nejen svou práci, ale i lidsky, se scházeli a budou scházet, že cítí více než starší, hotovější spisovatelé potřebu upřímné výměny názorů o problémech, s kterými zápasí – a že konečně tato soudružská upřímnost je mezi nimi možná i bez nebezpečí vzájemné podezíravosti. Nejde tu přitom o nějaké řevnivosti generačního boje. Svaz spisovatelů by nám měl vyjít vstříc, podchytit to zdravě nespokojené a vroucí, co je v mladých lidech, a umožnit nám prohovořit a osvětlit si mnohé tvůrčí problémy mnohem konkrétněji a podrobněji, než je to možné na celosvazovém sjezdu. To by byla jedna z výrazných stránek budoucí činnosti Svazu, zaktivizovala by ještě více mladé síly, pomohla by je stmelit ne zastíráním rozporů, ale otevřenou výměnou názorů. Bylo by potřeba také detailněji hovořit o jednotlivých problémech básnického řemesla, po léta zanedbávaných. Vždyť dnes snad již všichni mladí spisovatelé *slouy* upřímně vyznávají pravdivé umění zachycující člověka v nejpalcivější současnosti na všech úsecích života. Jde teď o to, abychom si soudružsky pomáhali, to, co slovy vyznáváme, také verši uskutečňovali, jak to od nás žádají naši citliví čtenáři.

JIRÍ ŠOTOLA

Sluší se bez milosti konstatovat – i když to dosud, popravdě řečeno, naši literární veřejnost nijak zvlášť neznepokojuje – že v naší mladé literatuře není dosud dostatek tvůrčí samostatnosti a odvahy k společnému hledání vlastní cesty, že mladá česká literatura jako celek nemá dosud svou vlastní výraznou tvář.

Tato skutečnost se nedá vysvětlit nějakou shodou náhod anebo nedostatkem osobitých talentů. Nutí k otázce, neexistují-li nějaké hlubší a společné příčiny.

Bohužel se dosud nenašel literární historik, který by aspoň provizorně shrnul poznatky z četby knih vydaných nejmladšími českými spisovateli v posledních jedenácti letech, z četby starých čísel časopisů – *Tvorby*, *Generace*, *Ohnice*, *Mladých archů*, *Směny atd.*, který by se tam podíval na poctivé proměny i nepoctivá salta v uměleckém vývoji, v myšlení, v politickém postoji jednotlivců i skupin, zhodnotil všechny naše zmatky, ať už se jmenovaly dynamoarchismus či frézismus či jinak, všechny naše bludné